

Del I

Historisk overblikk

Høydepunkter i Skrifter og Forhandlinger

1761-2011

Anmærkninger,
indsendt til Biskopen i Trondhjem
af
Her Eric Schytte,
Missionario Ordinaro i Kongen,
(For Aaret 1758.)

1.
I Kongen opog i Høst paa deres
i min Naapen en Sæt Svamp saa
ed for fæmte Worid. Jeg saae
vorte ved den drog sig sammen
og beaf den Slutning, at den
Lands og den, hvort jeg er
tage Feil. Thi der fandtes
unde betragte, siden den var
et. Dens Peri vare fure
det og den Bist.

Anmærkninger,
over
Almindelige Historie,
af
Friedrich Suhm.

Fortale.

De Anmærkninger over den Engelske
Verdens Almindelige Historie, overfæt
st forsk under Doctor Baumgartens
, og nu under Semlers, have allerede
de 12 første Tomer af Historien i sig selv,
4 første Tomer af Supplémenterne ligget
og fremme siden de Aar 1756. og 1757.
an bier paa en beqaem leilighed at komme
heltten, da den nu tilhører sig
at udgive dem isant som den ene

Betænkning,
om offentlige
Raadets Hufes Opretning
og
Indretning i Norge,
af
G. Schoning.
§. 1.

2. som i vor forrige Afhandling og
f, samt andre Omstændigheder
ngen, som kan næste eller toise
offentlige Korn - Skat, eller
gavner, ere baade nødvendige
fæ i et Land, som voer er, hvor
gen paa mange Steder er, hvor
Indvognernes Underholdning,
ppe noget Aar gaar forbi, at
eller andet Sted, ved en eller
f, slaer feil. Et at tale om
fere det hele Land. Men om
f hadt samme Forraads - Sæt
paa erengang bor fæe? om
eller raadig for andre Om-
fyld? og paa hvad Maade
den

Betænkning,
om offentlige
Raadets Hufes Opretning
og
Indretning i Norge,
af
G. Schoning.
§. 1.

2. som i vor forrige Afhandling og
f, samt andre Omstændigheder
ngen, som kan næste eller toise
offentlige Korn - Skat, eller
gavner, ere baade nødvendige
fæ i et Land, som voer er, hvor
gen paa mange Steder er, hvor
Indvognernes Underholdning,
ppe noget Aar gaar forbi, at
eller andet Sted, ved en eller
f, slaer feil. Et at tale om
fere det hele Land. Men om
f hadt samme Forraads - Sæt
paa erengang bor fæe? om
eller raadig for andre Om-
fyld? og paa hvad Maade
den

Det Trondhjemske Bogselskab Skrifter.

Første Deel.
Med Kobber.

Kjøbenhavn, 1761.
Køftet af Srid. Christ. Pelt, &
paa Børsen, i No. 22. 23.

Fortale,
lade herved den Første Deel
og tillige den første Bragt af

Betragtninger
over
Sielens Udødelighed
Johan Ernst Gunnerus, D.

J. E. Gunnerus
om nogle
Kom - artede Fugle, (Colymbis.)

Her til Lands ser man adskillige Kom -
artede Fugle (s); hvort jeg befind
nogle udpegede, som jeg agter at beskriv
næst i de Tomer, at saadant
som ere Elstere af
da jeg mer
Natur

Det Kongelige Norske
Videnskabs Selskabs Skrifter
(Kgl. Norske Vidensk. Selsk. Skr. 2011 (4), 3-34)

Videnskabselskabets skriftserie *Skrifter 250 år*

Arild Stubhaug

Da Selskabet ble stiftet i 1760, kaltes det bare Det Trondhjemske Selskab. Først sju år senere ble virksomheten mer formalisert med statutter og kongelig godkjenning, og det kunne kalle seg Det Kongelige Norske Videnskabs Selskab (DKNVS). For de tre stifterne – biskop Johan Ernst Gunnerus, rektor Gerhard Schøning og forfatter Peter Friederich Suhm – stod det klart at formålet var å fremme vitenskapelig aktivitet og spre kunnskap og opplysning. I dette arbeidet ble fire hovedpilarer satt opp: Selskabet skulle ha en medlemsliste, en natural-samling, en boksamling og en vitenskapelig skriftserie. I alle år siden har disse pilarene, særlig tre første, blitt heftig diskutert og radikalt endret på: Hvem skulle innvelges som medlemmer og hvordan? Hvordan ta vare på og utvide natural-samlingen? Hvem skulle få bruke biblioteket og hvilke fagområder skulle prioriteres? Den fjerde pilaren, skriftserien, representerer en ubrutt linje og kan i dag regnes blant verdens eldste løpende vitenskapelige publikasjonsserier. Men *Skrifter* har selvsagt vært avhengig av virksomheten ellers i Selskabet, og historien om skriftserien kan ikke fortelles uten å ha Selskabets generelle aktivitet i mente (her delvis i fotnoter).

De godt og vel første hundre årene utkom *Skrifter* med svært ujevne mellomrom. Bare 16 bind var utkommet før det ble en årlig utgivelse fra 1878.¹

¹ Skriftseriens navn har variert på denne måten: Det Trondhjemske Selskabs Skrifter (tre bind, 1761-65), Det Kongelige Norske Videnskabs Selskabs Skrifter (to bind, 1768, 1774), Nye Samling af det Kongelige Norske Videnskabs Selskabs Skrifter (to bind,

Halvparten av disse 16 første bindene utkom på 1700-tallet, særlig må Selskabets første pionertid regnes som en glansperiode, og det var *Skrifter* som ga Selskabet berømmelse og betydning nasjonalt og internasjonalt. Dette skyldes først og fremst arbeidene til de tre stifterne, og fremfor alt biskop Gunnerus, som på kort tid gikk fra å være en skolert teolog til å bli en fremragende naturforsker.

Begynnelsen

Kort tid etter ankomsten til Trondheim i 1758 foreslo Gunnerus for Schøning og Suhm at de sammen burde oppette et selskap og straks begynne å skrive avhandlinger med tanke på trykking og utgivelse. Selskabet skulle stå åpent for alle som kunne gi prøver på «sin gode Indsigt» på en måte som ikke oversteg «fornuftige Ustuderedes Horizont», som det heter i Gunnerus Hyrdebrev.² Biskopen oppfordret alle prestene i stiftet til å uttrykke seg skriftlig, og han forklarte hvorfor: «Thi det er sielden at man eftertænker en Sag saa nøje og ordentlig, og gaar saa dybt ind deri, som naar man sætter sine Tanker skriftlig op, allerhelst naar man agter at meddele dem Publico.»³

På sin første visitasreise sommeren 1759 kom Gunnerus helt til Vardø og Vadsø. Han forsømte ikke sine embetsplikter i de 35 menighetene han besøkte, men mer enn kirkeprotokollene var han interessert i å se de ulike stedenes dyre- og planteliv, og han noterte seg geologiske, historiske og folkelige særtrekk. Mange av prestene ble smittet av Gunnerus interesse, og de begynte å samle og sende biskopen planter og dyr, mineraler og arkeologiske gjenstander, som alt sammen var tenkt som utgangspunkt for videre studier. Allerede i 1761 mente Gunnerus de hadde nok stoff til en publikasjon, som «Frugt af vort Selskabs Arbeide», og første bind i Selskabets *Skrifter* utkom, 300 sider, oktavformat med seks kobbertrykk og en tabell, trykt hos bokhandler Fridrich Christian Pelt i København.⁴

Bindet inneholder ti avhandlinger, fem av dem er skrevet av Gunnerus, to av Schøning og en av Suhm. Gunnerus' emner strekker seg fra «Betraktninger

1784, 1788), *Nyeste Samling af det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter* (et bind, 1798), *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede* (åtte bind, 1817-77), *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter* (årlig fra 1878).

² Gunnerus: *Hans Opvækkelige Hyrde-Brev til det Velærværdige, Høj- og Vællærde Præsteskab i Trondhjems Stift*. Trondhjem 1758, s. 31. (Opptrykk i Trondheim 1997.)

³ *Ibid*, s. 30.

⁴ Trondheim hadde siden 1739 hatt sin egen boktrykker, J. Winding, men han kunne vanskelig håndtere kobbertrykkene på en tilfredsstillende måte.

over Sielens Udødelighed», til detaljerte beskrivelser med plansjer og tegninger av alger, koraller og lom-artede fugler. Schönings bidrag er om uår og misvekst og om nytten av kornmagasiner. Suhms avhandling dreier seg om tidens syn på ulike vitenskaper.⁵ For at innholdet skulle være tilgjengelig for «den ustuderte» var alt skrevet på dansk, ikke latin som var det tradisjonelle lærdomsspråket.⁶

I forordet skriver Gunnerus at det står enhver bidragsyter fritt å velge emne for sitt arbeid, men at det er ønskelig med avhandlinger som dreier seg om norsk historie, naturlære, mineraler, sjøfugler, fisker, planter og urter som ble benyttet i legekunst og farging av stoffer, samt betraktninger om Gud i verseform med eller uten rim.

Politisk og samfunnsmessig bakgrunn. Gode hjelpere

Dette var i eneveldets tid. Norge ble styrt fra Danmark, og det hersket streng sensur i dobbeltmonarkiet. Manuskripter med politisk sensitivt stoff ble sensurert av regjeringen, mens professorene ved Universitetet i København hadde oppgaven med å kontrollere annet materiale. Det kan derfor synes underlig at Gunnerus, Schøning og Suhm i Trondheim faktisk fikk trykt og utgitt sitt skrift uten noen form for kongelig godkjennelse. Ulikt andre publikasjoner som så dagens lys på denne tiden,⁷ utkom første bind av *Skrifter* helt uten henvisning til statsmakten, og verken kongen eller høye embetsmenn ble prisert eller takket. Det var først etter å ha lagt dette første bindet på bordet som bevis for vitenskapelig aktivitet, at Selskabet i Trondheim sendte søknad til København om kongelig godkjennelse og lov til å holde seg med en skriftserie. Søknadsbrevet er ikke kjent, men i august 1762 kom det brev tilbake om at søknaden var innvilget i den forstand at det ble overdratt til biskopen i Trondheim stift (dvs. Gunnerus) å «censurere» Selskabets skrifter før trykking fant sted. Dette brevet er det aller første offisielle dokumentet i Selskabets historie.⁸

⁵ Ulikt alle senere bind inneholder dette første bind *Skrifter* også kirkeprotokollenes fortegnelser de siste tre årene over ektevidde, fødte og døde i stiftet, samt en oversikt over de siste årenes anordninger og kunngjøringer m.m., såkalte *Capituls Taxten*.

⁶ Bruk av morsmålet i vitenskapelige avhandlinger ble foretrukket av de fleste europeiske vitenskapsselskaper, Royal Society i London var først ute i 1665 (og deres publikasjon løper fremdeles), det danske vitenskapsselskapet publiserte på dansk siden 1745, bare i Berlin og St. Petersburg holdt de fremdeles på latin.

⁷ Et godt eksempel er *Danmarks og Norges Oeconomiske Magazin*, utgitt 1757-64 av Erik Pontoppidan.

⁸ DKNVS arkiv, privatarkiv nr. 277 i Gunnerusbiblioteket, NTNU, Universitetsbiblioteket, Trondheim.

En årsak til denne høyst uregelmessige fremgangsmåten kan ligge i følgende: Gunnerus kom til bispestolen i Trondheim fra en professorstilling i København, og stod der i nær kontakt med ledende regjeringsmedlemmer, fremfor alt med grev A.G. Moltke, overhoffmarskalk og kongens nærmeste rådgiver. Utnevnelsen av Gunnerus til biskop kom ganske uventet, mange mente grev Moltke hadde en finger med i spillet, og kanskje hadde den mektige greven uformelt allerede gitt Gunnerus løfte om aksept både for opprettelse av et vitenskapelig selskap og en skriftserie? Dessuten var det hos Moltke og de styrende i København en gryende interesse for de såkalte nye vitenskaper, det vil si naturfagene botanikk, zoologi, geologi og alt som ellers kunne utforske og kartlegge naturens skjulte ressurser. Dette var igjen motivert ut fra så vel teoretisk interesse som håp om praktisk nytte og økonomisk utbytte. Ønsket om å utvikle landene økonomisk, og spesielt Norge med sine rike naturressurser, var aktuell rikspolitik.

Også Suhm som hadde en adelig bakgrunn, var godt kjent blant styrende i København. Det samme gjaldt til en viss grad Schøning, som under sine studier i København var blitt en del av et nytt forskermiljø som etablerte historie som et vitenskapelig studium. En annen person som etter alt å dømme spilte en stor rolle for igangsettingen av *Skrifter* (og Selskabet) var den tyskfødte botanikkprofessoren Georg Christian Oeder. Han var ansatt av Frederik 5. for å bygge opp en botanisk hage i København, samt å utgi et billedverk over alle kongerikets planter. Det ble etter hvert *Flora Danica*, som utkom med sitt første hefte i 1761. I arbeidet med dette storverket var Oeder i Norge, og i årene 1758–59 oppholdt han seg for det meste i Trondheim.⁹ Tilbake i København leste Oeder korrektur på avhandlingene i *Skrifter* før de ble trykt hos Pelt (i København), og han hjalp til med illustrasjonene, først og fremst kobberstikkene, og han ga råd om hvilke emner *Skrifter* burde ta opp.¹⁰

⁹ Oeder hadde doktorgrad fra Göttingen, han hadde vært med i opprettelsen av det lærde selskapet der, og han abonnerte på selskapets publikasjon *Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen*, samt andre vitenskapelige tidsskrifter. Se Peter Wagner: «G.C. Oeders bemerkninger om norsk skovbruk gjorde under og etter hans reise til Norge 1755-1760», s.29-113 i *Dansk dendrologisk Årsskrift*, bd.XIX, Kbh. 2001. Gunnerus var også godt kjent med «lærde selskaper» og deres publikasjoner etter sin tid ved universitetene i Halle og Jena.

¹⁰ Oeders rolle går frem av Gunnerus' brevveksling med Oeder, og andre (Lund, Pelt, Stabel m.fl.) i denne perioden. Brevene er trykt i Ove Dahl: *Biskop Cunnerus's virksomhed* i DKNVS *Skrifter* 1890–93. 1895–1900, 1902, 1906–08, 1910. Originalene i DKNVS arkiv, privatarkiv 277 i Gunnerusbiblioteket, NTNU, Universitetsbiblioteket, Trondheim.

Den interessen for studier og vitenskapelige aktiviteter som Gunnerus, Schøning og Suhm la for dagen, var det også flere i Trondheim som delte og støttet. Byen hadde med sin katedralskole i århundrer vært et sentrum for lærdom og kunnskapsformidling, et religiøst og militært knutepunkt, og med senere merkantil aktivitet skapt velstand og interesse for boklige sysler, også blant byens borgerskap. Byens lege, stadsfysikus Robert Stephan Henrici, som hadde studert sammen med Oeder i Göttingen, lærte Gunnerus å dissekere og preparere fisker og dyr. Og flere av biskopens medarbeidere, såkalte amanuenser, avtegnet og illustrerte det de var med på, etter hvert forfattet noen av dem også artikler til *Skrifter*. Gunnerus hadde også evne til å fange opp det som tradisjonelt lå på kanten av den lærde sfære. Et eksempel er den litauisk fødte organisten, komponisten, brannmesteren og altmuligmannen Johan Daniel Berlin, som ble en ivrig bidragsyter til *Skrifter*. Berlin tegnet flere kart over byen, tok initiativ til flere nybygg, og hans regelmessige meteorologiske registreringer er blant verdens eldste i sitt slag.¹¹

De fire første bindene. Gunnerus' tid

Denne første perioden er det naturlig å vie særlig plass, både fordi den representerer en storhetstid i skriftseriens (og Selskabets) historie, og fordi den ble et forbilde som senere generasjoner på ulikt vis prøvde å leve opp til. *Skrifter* er også et av de aller første periodiske publikasjonene i Norge, og Selskabet er i denne perioden sentrum for landets vitenskapelige aktivitet.

Positive reaksjoner fra alle hold gjorde at annet bind, med 14 planser og 1 kart, utkom allerede to år etter det første. I forordet til dette *Skrifter* 1763 skriver Gunnerus at det ikke skal spares verken på «Flid eller Omkostning» for å få utgitt nye bind til stadig større gavn og nytte. Bindet er på 432 sider og inneholder 16 avhandlinger skrevet av 7 ulike forfattere. Halvparten av avhandlingene er forfattet av Gunnerus, Schøning og Suhm har to hver. Gunnerus skrev om en rekke ulike sjødyr og vekster, Schøning om den venetianske Petri Qvirines legendariske skipbrudd på Røst og om et nytt kart over Norge. Suhm fortsatte

¹¹ Den eneste «lærde» som ikke helt fant seg til rette i selskapet i Trondheim, synes å ha vært Knud Leem. Han hadde i mange år utforsket samisk språk og kultur og han ledet *Seminarium lapponicum*, stiftet i Trondheim i 1752. Gunnerus støttet skolen og synes å ha hatt stor respekt for Leems arbeider, men Schøning som var oppvokst i Lofoten, hadde lokalsamfunnets negative syn på samene og syntes visstnok det ble vel mye av det gode når han så Knud Leem gå omkring i samiske klær og høre ham snakke om en egen samisk nasjon.

sine historiske og mer estetiske betraktninger over tidens karakteristika,¹² og bindet inneholder ellers artikler om meteorologiske observasjoner forfattet av J.D. Berlin og Hans Strøm. Strøm, som ved siden av Gunnerus må regnes som landets fremste naturforsker, ble en sær flittig bidragsyter, og vant internasjonalt ry.¹³

Tidens mest berømte botaniker var Carl von Linné i Uppsala bidro også til å gjøre *Skrifter* kjent internasjonalt. Gunnerus tok tidlig kontakt med Linné, brevvekslingen mellom dem omfatter 44 brev. Etter å ha mottatt andre bindet av *Skrifter*, skrev Linné til Gunnerus (oversatt fra latin): «Hvad De selv har skrevet, får mine tenner til å løpe i vann; Deres verker er så vakre, så fullendte og elegante at jeg knapt noen sinne har lest noe med større glede; for De fremstiller naturgjenstandene så anskuelig at jeg synes å se dem selv med egne øyne og føle dem med hendene.» Ja, Gunnerus var med Linnés ord «en komet» som med nytt lys bestrålte og opplyste «Nordens mørke lande».¹⁴

Ambisjonene i Selskabet var opplagt blitt større enn bare å presentere avhandlinger fra stiftets prester. Målet var å nå et mer allment vitenskapelig publikum. Fra å skrive for «Elskere af Naturen» ble det mer og mer for «de Lærde».¹⁵ Dette programmet ble fulgt opp i bind tre av *Skrifter*, 578 sider, som utkom i 1765 med 11 plansjer (kobberstikk). Bindet inneholder 21 avhandlinger

¹² Samme år som *Skrifter* utkom med sitt første bind startet Suhm et eget tidsskrift, *Trondhiemske Samlinger*, under pseudonymet Philalethus (sannhetselsker). Her presenterte han i årene 1761–65 litterære og økonomiske avhandlinger, prosastykker og oversettelser både av latinske og yngre klassikere, og han fremmet tanken om et eget norsk universitet. I *Trondhiemske Samlinger* var det også bokanmeldelser under rubrikkene «Om gode nye Bøger» og «Om slette nye Bøger». I femårsperioden som tidsskriftet eksisterte, presenterte Suhm i alt 833 bøker under disse overskriftene. «Nye bøker» var ellers alle som var skrevet etter år 1500. I motsetning til *Skrifter*, ble Suhms tidsskrift trykt i Trondheim.

¹³ Hans Strøm var prest i Volda, fra 1779 prest i Eiker, og leverte en rekke naturhistoriske, topografiske og meteorologiske avhandlinger til *Skrifter*. Arbeidene hans innen zoologi og botanikk ble også publisert i utenlandske tidsskrifter, han var vel kjent i det internasjonale forskermiljøet, og medlem i flere lærde selskaper og akademier.

¹⁴ *Johan Ernst Gunnerus og Carl von Linné. Brevveksling 1761-1772*. Utgitt av Leiv Amundsen. Oslo 1976, s. 29-30.

¹⁵ Gunnerus ble etter hvert medlem i vitenskapsselskaper og akademier i København, Paris, Stockholm, Uppsala, Frankfurt, Jena og Augsburg. Overalt i Europa var interessen for naturobjekter økende, og nordområdene ble sett på som eksotiske. På det europeiske samlermarkedet ble Gunnerus' objekter en ettertraktet vare. Og Gunnerus leverte, tilsynelatende uten å kreve betaling, men berømmelsen økte. Gunnerus' korrespondanse omfatter mer enn 1000 brev.

skrevet av 6 ulike forfattere. Gunnerus er representert med 11 avhandlinger, 4 er skrevet av Strøm, 2 av Berlin, og Suhm og Schøning står med en hver.

Fjerde bind, 479 sider, fulgte i 1768, som vanlig i oktavformat og denne gangen med 16 kobberstikk (plansjer). Bindet inneholder 21 avhandlinger skrevet av 7 ulike forfattere. Gunnerus har skrevet 10 av avhandlingene, samt et forord der han markerer at Selskabet nå har fått kongelig godkjenning.¹⁶ I stedet for «Det Trondhiemske Selskabs Skrifter» på tittelbladet, står det nå «Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter». Gunnerus gir i forordet uttrykk for at Selskabet på en fordelaktig måte nå er blitt forandret, først og fremst ved at det nå har fått en «ordentlig Forfatning» med lover og «en heel Mængde af det anseeligste og lærdeste Mænd, i sær af Norge» er blitt valgt til medlemmer. I den første medlemslisten, som er satt opp og trykt i dette fjerde bindet, er 37 personer nevnt. Mange av disse er blant 1700-tallets fremste vitenskapsutøvere.¹⁷

For å nå et internasjonalt publikum ble alle disse fire første bindene oversatt til tysk, og utgitt i København og Leipzig, 1765-70.¹⁸ De tyske utgavene er også i oktavformat (8vo.) og inneholder alle kobberstikkene. Fra de lærde miljøene og tidsskriftene i Leipzig, Bern og andre steder ble utgivelsene omtalt og rost.

¹⁶ Kongelig konfirmasjon ble gitt 17. juli 1767, og kongens fødselsdag 29. januar ble nå Selskabets høytidsdag. Statuttene for Selskabet er trykt i dette bindet, og en tale av Gunnerus med tittelen «Om Nyttens og Nødvendigheden af et Videnskabers Selskab i en Stat, i Særdeleshed i Norge». Samtidig med at Selskabet fikk sitt kongelige navn, fikk det også tillatelse til å bruke to segl, et større og et mindre til bruk ved undertegnelse av dokumenter og forsegling av brev. Ved bildene av en bikube og et grantré står henholdsvis mottoene *Sic nos: Non nobis* (slik arbeider vi, men ikke for oss selv) og *Æmula lauri* (laurbærtrees rivalinne). Begge seglene har innskriften «Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Seigl».

¹⁷ De første medlemslistene synes mangelfulle og noe tilfeldig satt opp. De som ikke bodde i Trondheim ble kalt korresponderende medlemmer, og blant disse var, ca. 1770, de danske professorene Peder og Christian Horrebow, Johann Christian og Abraham Kall, Peder Holm, Peder Ascanius, Morten Thrane Brünnich m.fl., Carl von Linné, G.C. Oeder og Joachim Georg Darjes (Gunnerus' lærer i Jena), og flere engelske biologer var medlemmer: John Ellis, Philip Miller, Thomas Pennant, samt franske naturforskere som Mathurin Jaques Brisson, Antoin Gouan og matematikeren Jean d'Alembert. Blant tyske forskere var orientlisten Johan David Michaelis og flere professorer i Jena korresponderende medlemmer. I 1775 hadde Selskabet 200 medlemmer.

¹⁸ *Der Drontheimischen Gesellschaft Schriften*, aus dem Dänischen übersetzt. Erster, zweyter, dritter, vierter Theil. Mit Kupfern. Kobenhagen und Leipzig 1765, 1765, 1767, 1770. 8vo.

Etter at Schøning og Suhm forlot Trondheim i 1765 (og tok fatt på utfordrende oppgaver i Sorø og København) leverte de fortsatt materiale til trykking i *Skrifter*, men Gunnerus syntes det ble tyngre å drive videre uten de to medstifterne, selv om lederen etter at Selskabet ble formalisert hadde en sekretær, bibliotekar og kasserer med seg i arbeidet. Gunnerus var på alle måter primus motor og gjorde gjennom *Skrifter* Selskabet til en institusjon som ble lagt merke til i hele Europa.

Da den politiske ledelse i København, ledet av den liberale livlegen Johan Friedrich Struensee, i 1771 ville omdanne universitet i København til et lærested mer viet de naturvitenskapelige fagene, ble Gunnerus kalt til Kongens by for å legge frem sine tanker og ideer.¹⁹ Denne reisen ble imidlertid et sorgelig vendepunkt i Gunnerus liv. Struensees tid var forbi, han falt i unåde og ble kort tid etter halshugget. Gunnerus fikk aldri lagt frem sine planer, som også omfattet et universitet i Norge. Og da han i 1772 kom tilbake til Trondheim, var han ikke «meere den muntre og morosamme Gunnerus»,²⁰ og på en visitasreise året etter døde han.²¹

Redaksjon, trykkeutgifter etc.

De første årene stod Gunnerus, Schøning og Suhm etter alt å dømme sammen om redigeringen av *Skrifter*. Det finnes et brev fra denne tiden der Gunnerus refuserer en avhandling med den begrunnelse at den historiske klasse ikke var

¹⁹ Med til København var også Gunnerus' sekretær Johan Nordahl Brun, som under oppholdet skrev «For Norge Kiempers Fødeland» og ble en frontfigur i stiftelsen av det Norske Selskab.

²⁰ Uttalelse av hans nevø Niels Dorph Gunnerus (som bodde i bispegården) i brev til Linné, gjengitt i *Johan Ernst Gunnerus og Carl von Linné. Brevveksling 1761-1772*. Utgitt av Leiv Amundsen. Oslo 1976, s. 148.

²¹ I Selskabets *Skrifter* publiserte Gunnerus i alt 38 artikler. I flere av disse skildrer han anatomisk sjødyr som den lærde verden ikke visste eksisterte. Og han kunne legge til utlegninger av mer spekulativ art, for eksempel om brugden, en haiart han hadde dissekert og skildret inngående. I høylærde vendinger og referanser fant Gunnerus støtte i antagelsen at det nok var en brugde som slukte den bibelske Jonas, og holdt ham levende i sin buk i tre dager før han ble spydd opp på land igjen. Med tegninger og i tekst skildret Gunnerus i ulike artikler nise, slimål, svarthå, havmus, håkjerring, en rekke koraller og ulike benfisker. Som zoolog fulgte Gunnerus Linnés forslag om å gi alle levende vesener to navn, et slektsnavn og et artsnavn. Han var den første zoologen som gjorde det. De fleste arbeidene ble altså publisert i *Skrifter*, men han offentliggjorte også i Svenska Kungliga-Vetenskapsakademiens skriftserie *Vetenskapsakademiens Handlingar*, (utgitt 1739-1974), blant annet en studie av våre vanligste sjøpølser, og han skrev om anatomien i mangebørstemarken sjømus.

tilfreds, og det må ha vært Schøning og Suhm. Da de to reiste fra byen i 1765, satt Gunnerus igjen med en sekretær, en bibliotekar og en kasserer.²² I Selskabets protokoller (som begynner i 1768) er det innført kommentarer til innsendte manuskripter. Noen ganger heter det at manus ble akseptert til trykking, men likevel ikke er blitt trykt, andre ganger er avhandlinger blitt trykt uten å ha blitt nevnt i protokollen. I de første ti-årene ble innsendte avhandlinger lest høyt på møtene, og deretter vurdert nøyer av et eller flere medlemmer.

I København ble *Skrifter* korrekturlest og trykt, og her bistod Oeder, trolig også Suhm og Schøning etter at de var tilbake i Danmark. Forlaget, dvs. bokhandler Pelt i København hadde *Skrifter* i kommisjon, opplag og trykkeutgiftene er det ingen opplysninger om. Det faktum at Gunnerus etterlot seg en gjeld på 9000 riksdaler, kan tyde på at han personlig borget for mange av utgiftene.²³

Et nytt bind *Skrifter* utkom året etter Gunnerus død,²⁴ men så skulle det gå ti år til neste utgivelse, og utgivelsene skulle i perioder bli enda mer sporadiske før de ble vel hundre år senere ble årlige. I prinsippet lå hovedlinjene fast: Innsendte manus ble presentert på medlemsmøtene, men redigering og ferdigstilling av manus til trykking ble en marginal aktivitet etter som annen virksomhet mer og mer skulle dominere Selskabet. Og medlemmene måtte selv kjøpe *Skrifter*.

Skrifter, ikke lenger hovedsaken i Selskabets virksomhet

Fra sitt opphold i København (1771-72) hadde Gunnerus hatt med seg tilbake et løfte om at arveprins Frederik ville være Selskabets høye beskytter og i egenskap av preses årlig gi 300 riksdaler til Selskabets virksomhet. Disse pengene skulle gå til belønningspremier som svar på oppgaver som Selskabet skulle formulere og sende ut til leg og lærd.²⁵ Oppgavene skulle være både av praktisk og teoretisk art, og svar på teoretiske oppgaver som eventuelt kom inn i form av avhandlinger, var

²² Forfatteren Niels Krog Bredal, som i disse årene var borgermester i Trondheim, var Selskabets første sekretær, deretter presten Jacob von der Lippe Parelius. Teologen Peter Daniel Baade var bibliotekar de første årene, mens presten Markus Fredrik Bang (som ble biskop etter Gunnerus) var kasserer.

²³ Trolig betalte han også for diverse gjenstander til samlingene.

²⁴ Det meste av stoffet synes å ha ligget ferdigredigert av Gunnerus. Se ellers note 33.

²⁵ Ved skrivelse 7. august 1772 ga arveprins Frederik en årlig gave på 300 riksdaler til belønningspremier, halvparten til teoretiske prisspørsmål, den andre halvdel for «Bondestanden». Det hele ble straks kunngjort i byens avis (Tronhiems Adresseavis), og første premie utdeling var i januar 1773.

kanskje tenkt som aktuelt stoff for *Skrifter*. Men det var de praktiske oppgavene og de mange innsendte svarene som skulle komme til å dominere. Fra 1773 til 1848 ble denne premievirksomheten til fremme av husflid, landbruk, småindustri m.m. hovedaktiviteten i Selskabets virksomhet.²⁶

Både utlysningstekstene og meldingene om premievinnerne var populært stoff i byens avis, Tronhiems kongelig allene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger (grunnlagt i 1767), i dag Adresseavisen. Byens avis tok også inn mye vitenskapelig stoff, et tegn på at det blant avisens lesere fantes mange som var interessert i slikt stoff, men det var kanskje også en kanal som lettet behovet for nye bind *Skrifter*. For avisen var en slik prioritering av vitenskapelige temaer trolig også en måte å unngå beskyldninger om politisk virksomhet, en manøver mellom de strenge sensur- og trykkeforholdene som eksisterte.²⁷

Katedralskolens matematikklærer Didrik Christian Fester var den som i sterk grad benyttet seg av disse to publiseringskanalene. Samtidig som han til *Skrifter* forfattet avhandlinger om landmåling, astronomiske observasjoner og beregninger om kometer, luftforurensing og nordlys, skrev han en rekke artikler og innlegg om dette og om enkle matematiske emner i Adresseavisen.²⁸ Når det

²⁶ I denne perioden kom det til Selskabet omlag 2800 søknader om premier for ulike praktiske virksomheter. Det dreide seg om dyrking av poteter, humle, hamp og bærbusker, drenering av myrer, bygging av steingjerder, opparbeiding av husmannsplasser, fiske, skyting av rovdyr, avl av dragonhester og nye saueraser, veving og fremstilling av bryllupsklær, m.m. (En rekke stoffprøver i ulike farger og materialer finnes i Selskabets arkiv.) Premieutdelingen foregikk alltid på Selskabets høytidsdag 29. januar. I tillegg til pengepremier ble det også (fra 1776) utdelt medaljer i sølv til personer som hadde utvist «Vindskibelihood ved den Norske Landshuusholdnings Forbedring», som det stod i medfølgende diplom. «Vindskibelihood» var ordet for arbeidsomhet, flid, strevsomhet og praktisk dyktighet. Teoretiske oppgaver ble også annonsert, men det kom få og dårlige besvarelser, og Selskabets medlemmer fant sjelden grunn til å premiere noen. Et par teoretiske priser ble likevel utgitt, den viktigste er til Morten Thrane Brünnich i 1776 for hans avhandling *Forsøg til Mineralogie for Norge*, en bok som i lang tid ble et standardverk i mineralogi. Brünnich som var professor i naturhistorie i København, var blitt medlem i Selskabet allerede i 1769, hadde skrevet om tyske saltgruver i *Skrifter* 1774, og kom til Norge i 1784 som sjef for bergverksdrift i det søndenfjeldske og direktør ved Kongsberg sølvverk.

²⁷ Se K.L. Berge om pressehistorie i Trondheim i *Norsk presses historie*, bd.1, Oslo 2010.

²⁸ D.C. Fester kom fra København til Trondheim i 1769 og ble straks medlem i Selskabet. Han underviste også ved Vaisenhuset, og han holdt skole for sjøfolk, vurderte deres kartkunnskaper og førte dem frem til en slags styrmannseksamen, en pionerinnatts i det nordenfjeldske. I sine to artikler om nordlyset fremsetter han teorien om at fenomenet

gjaldt nordlysforskningen var Fester avgjort i front, men arbeidene hans synes ikke å ha nådd ut. Den internasjonale prestisjen og oppmerksomheten rundt *Skrifter* synes å ha vært dalende i takt med utgivelsesfrekvensen. Med sin hovedvekt på premieringsvirksomheten var Selskabet langt på vei blitt et landbruks-selskap der «Videnskapelighed» var erstattet av all den praktiske iver og dyktighet som gikk under begrepet «Vindskibelighed». En fast post i alle Selskabets møter var «Premie Uddeling for Fliid og Vindskibelighed».²⁹

Selskabets ledere og publiseringer frem til 1820

Selskabets leder, hans personlige holdninger og preferanser spilte en avgjørende rolle for virksomheten. Slik hadde det vært, og slik skulle det ennå i lang tid være. Lederens vurderinger og handlemåte ble i overveiende grad ensbetydende med institusjonens liv og gjøremål. Riktignok hadde Selskabet en sekretær, en kasserer og en bibliotekar, men det var ikke rom for at noen av disse eller andre medlemmer kunne utfordre lederens beslutninger.

Frem til 1815 ble den øverste og daglige leder i Trondheim kalt visepreses, mens Selskabets kongelige beskytter i København bar tittelen preses.³⁰ Og frem til 1820 var lederen i Trondheim en geistlig, tre av fem visepreseser i denne perioden var biskoper, de to andre var stiftsproster. Det var disse lederne som stod ansvarlig for innholdet i *Skrifter*, og altså hadde oppgaven med å «censurere» stoffet, og de synes alle å ha hatt full tillit fra de styrende i København.

Etter Gunnerus ble ledervervet overtatt av stiftsprost Ole Irgens.³¹ I sine årlige taler på Selskabets høytidsdag³² priset han forskning og kunnskap og ville

skyldes partikler fra solens atmosfære, i motsetning til den alminnelige oppfattelse om at det skyldes dunster som stiger opp fra jorden.

²⁹ Et mønster for denne premieringsaktiviteten kom fra Det Kongelige Danske Landhuusholdnings-Selskab, som var stiftet i 1769 og som igjen hadde utenlandske forbilder.

³⁰ Karl Johan gikk i 1815 inn i rollen som kongelig beskytter, men kalte seg Selskabets *protektor*. Selskabets daglige leder, den tidligere visepreses, ble fra nå av kalt preses.

³¹ Ole Irgens (1774-1803) hadde vært skipsprest, blant annet på en reise til Marokko, og utgitt en populær katekismeforklaring der han fremstår som en ivrig talsmann for gammel ortodoks luthersk lære. Etter sju år i Trondheim tok han doktorgrad og ble biskop i Bergen.

³² Selskabets høytidsdag var Christian 7.s fødselsdag, 29. januar. Denne datoen ble ikke endret da kongen døde i 1808 og Frederik 6. overtok. Etter 1814 ble fødselsdagen til prins Oscar, 26. januar, Selskabets høytidsdag, og denne ble feiret frem til 1905. Ved reorganiseringen og delingen av Selskabet i 1926 ble Gunnerus' fødselsdag, 26. februar,

ikke vite av at det fantes noen motsetning mellom religionen slik den ble vist gjennom de hellige skriftene, og menneskets tenkning slik den kom for dagen i de nye vitenskapene. Han anså en god boksamling som en forutsetning for nye oppdagelser innen naturhistorie, medisin og det som ble kalt «Landhusholdningsvitenskap». Slike betraktninger var opplagt et forsvar for den omfattende premieringsvirksomheten som preget Selskabet, og som for det meste ble styrt av Selskabets sekretær, presten Lorenz Wittrup.

Et bind, *Skrifter* 1774, ble utgitt i Irgens ledertid. Dette bindet, som ganske sikkert i hovedsak lå trykkeklart da Irgens overtok, er på 600 sider og inneholder 16 avhandlinger, skrevet av 11 forfattere.³³

I 1780 overtok Christian Frederik Hagerup som Selskabets leder.³⁴ Han hadde i Selskabets første tid vært en av Gunnerus' ivrige medarbeidere og drevet botaniske og zoologiske studier. Som leder så han det imidlertid som sin oppgave å virke for landets økonomiske trivsel og gjennom Selskabet fremme landets «Nærings Veje». Han organiserte arbeidet i kommisjoner for de ulike områdene prisoppgavene dreide seg om, og her var det også kommisjoner for skriftlige besvarelser innen naturhistorie, historie, filosofi, matematikk, lovkyndighet og teologi, men det var de praktiske områdene som dominerte. Praktisk vitenskap ble foretrukket fremfor den teoretiske.³⁵

Hagerup er et eksempel på at den glødende vitenskapelige interessen som preget Selskabets første tid, var falmet. Som leder opplevde Hagerup likevel at Selskabets bibliotek ble landets største. Da Schøning gikk bort i 1780, ble hele

Selskabets høytidsdag, og slik er det fremdeles. Dvs. høytidsdagen, eller høytidsmøtet, blir nå lagt til den første helgen etter 26. februar.

³³ Fem artikler er skrevet av Suhm, tre av Gunnerus, ellers har Schøning, Strøm og Berlin har en hver, og to fremtredende geologer debuterer med hver sin artikkel: Morten Thrane Brünnich og Peder Ascanius. Bindet inneholder ni plansjer og en tabell.

³⁴ C.F. Hagerup (1731-97) hadde som samemisjonær i Saltdalen og prest i Vor Frue kirke i Trondheim, vært en av Gunnerus' ivrige medarbeidere i Selskabets første tid.

³⁵ Listene over prisvinnere ble etter utdelingen på kongens fødselsdag 29. januar sendt til København. Dette ble sett på som en slags rapportering om hvordan pengene var blitt brukt. Derimot synes det som om listen over medaljevinnere måtte godkjennes av Selskabets preses, det vil si arveprinsen og hans krets. Og her var det fremfor alt stats- og geheimekabinetssekretær Høegh-Guldberg som dominerte. Kanskje kan det sies at Selskabet i Trondheim på denne måten ble brukt (og kontrollert?) av staten som en agent for å sette mot i og kontrollere bønder, jegere og arbeidende kvinner og menn i Norge? Selskabet fungerte i alle fall som et redskap for den statlige politikken som så økonomisk uavhengighet som et mål, en kameralistisk politikk som i første rekke ville fremme naturvitenskapenes nytteverdi.

hans boksamling, om lag 12 000 bind, ved gavebrev overdratt til Selskabet. Og denne samlingen, sammen med Selskabets andre bøker samt naturalsamlingen, fikk fra 1787 fast plass i Katedralskolens nye staselige bygning, Harsdorffbygningen, i Munkegata. Men noen økt aktivitet rundt *Skrifter*, eller bruk av samlingene ble det ikke. Mye av den naturvitenskapelige entusiasmen som var latent i byen, dreide seg nå om etableringen av Trondhjems Borgerlige Realskole. Den nye skolen skulle til forskjell fra den gamle latinskolen, vie realfagene og det praktiske livs oppgaver og behov større plass. Det var et skoleformål helt på linje med opplysningstidens tanker om nyttig lærdom.³⁶

Stiftsprost Hagerup sørget for at to nye bind av Selskabets *Skrifter* utkom, i 1784 og 1788. Mye av stoffet hadde da lenge ligget utrykt, og flere forfattere hadde på grunn av den lange ventetiden trukket tilbake sine innsendte bidrag. Hans Strøm hadde for eksempel i 1776 bedt om å få fire av sine manuskripter, som allerede var akseptert til trykking, tilbake.³⁷ Han fikk da til svar at manus allerede var sendt til København, og dersom han fikk dem ut av trykkeprosessen, håpet Selskabet han ville erstatte dem med nye interessante avhandlinger. Åtte år senere kom alle de fire avhandlinger på trykk i *Skrifter*. En forsinkende faktor i utgivelsene var trolig også at Selskabet (i desember 1772) hadde bestemt at *Skrifter* skulle trykkes i latinske, ikke gotiske bokstaver.

Til tross for den lange ventetiden, i *Skrifter* 1784 og 1788, bidro likevel i alt 29 forfattere med til sammen 53 avhandlinger. Bindene er henholdsvis på 596 og 642 sider, og har til sammen over 20 plansjer. De flittigste bidragsyterne er Hans Strøm med tolv avhandlinger, Fester med ni og Berlin med tre. I 1784-bindet ble også et etterlatt manuskript av Gunnerus trykt, det dreide seg om folkelige forestillinger om fabelvesener som sjøormen o.l. I dette bindet er det også en artikkel av presten og dialektforskeren Marcus Schnabel, der han påviser hvordan «det gamle norske Sprog» ennå levde i «det Hardangerske Bonde-Maal».³⁸

³⁶ Da Trondhjems borgerlige Realskole i 1783 startet opp sin undervisning, var skolen den første i sitt slag i Norden.

³⁷ Hans Strøm i brev datert 17.11.1776. Avhandlingene kom på trykk åtte år senere, i *Skrifter* 1784.

³⁸ Flere av Schnabels rikholdige, men utrykte manuskripter ble arkivert i Selskabet, og kom senere til nytte i Ivar Aasens arbeid.

Den neste lederen i Selskabet ble biskop Johan Christian Schönheyder.³⁹ Han var en lærd teolog med sterke pedagogiske interesser, og i dette la han også all sin arbeidskraft som biskop. Det allmenne skolevesenet i stiftet ble kraftig forbedret under hans ledelse, han fikk stiftet et seminar for utdanning av lærere, og arbeidet ellers på alle felt for en bred folkeopplysning. Slik gjorde han også Selskabets møter og samlinger tilgjengelige for byens innbyggere, både for menn og kvinner. Til Selskabets høytidsdag da de mange pengepremier ble utdelt, skrev han hvert år utførlige program der han tolket høytidsdagens sentrale tanke i pakt med sine forestillinger om å gjøre Selskabet til et bredt folkelig akademi.

Én ny samling *Skrifter* fikk Schönheyder utgitt i løpet av sin tid som preses. Det var den åttende i rekken, 352 sider trykt i 1798. Seks av de atten artiklene i samlingen var taler og foredrag Schönheyder selv hadde holdt, de fleste ved Selskabets høytidsdager. Flere av talene hans kom også på trykk i danske tidsskrifter som *Hermoder* og *Minerva*. I den aller siste talen han holdt, det var på høytidsdagen i 1803 bare et par måneder før han døde, var hovedbudskapet at dansker og nordmenn «ere lengere end 400 Aar een Nation i tvende Lande».

Schönheyder ville aldri vite av særegne norske krav. Og med sine planer om en lærerskole og et folkelig akademi blokkerte han en linje som fra første stund hadde vært tydelig i Selskabets virke: arbeidet for og ønsket om et norsk universitet. Dette var noe Selskabets tre stiftere fra første stund hadde som mål.⁴⁰ Suhm tok i sitt tidsskrift *Tronhiemske Samlinger* (1761) opp tanken om et universitet i Norge. Schønning fulgte opp med en artikkel i *Skrifter* (1763)⁴¹, og Gunnerus hadde i 1771 en fullt ut ferdig plan om en norsk universitet, som han da ikke fikk lagt frem for styresmaktene i København. Stiftsprost Hagerups største innsats som leder av Selskabet var da han i 1788 under kronprins Frederiks besøk i byen, holdt en flammende tale der han i dristige ordelag agiterte for de norske universitetsplanene. Men i og med biskop Schönheyder ble Trondheim satt på sidelinjen i universitetssaken, en sak som ellers samlet nasjonen og ble kronet med hell da kongen i 1811 ga etter for kravet og universitetet i Christiania ble en realitet.

³⁹ J. C. Schönheyder (1742-1803) var født i København og hadde en mangesidig teologisk praksis, blant annet som reiseprest for Christian 7. og prost i Sjælland stift før han ble utnevnt til biskop i Trondheim.

⁴⁰ De tre stifterne synes tidlig å ha sett på Selskabet som en forberedelse til et universitet.

⁴¹ Schønning (1763) uttrykte sterk misnøye med at Norge var «underkastet den haarde Skiebne, fremfor andre polerte Lande i Europa» som det var ikke å ha noe universitet. Han pekte også på at det i Norge fantes få private boksamlinger, ingen bokhandlere og ingen forleggere.

Heller ikke den neste lederen, biskop Peter Olivarius Bugge, så det som Selskabets oppgave å arbeide verken for et norsk universitetet eller nye bind av *Skrifter*. Det var bispegjerningen Bugge brant for, særlig den sjelesørgerske virksomheten og den personlige samtalen.⁴² Kanskje hadde Bugge mer sans for Selskabet som et folkeopplysningsakademi, men det var ingen fanesak. En som imidlertid helhjertet støttet tanken om et slikt akademi, var landmåler og naturforsker Christopher Hammer, som med sin store donasjon (i 1804) på 20 000 riksdaler gjorde Selskabet til en rik institusjon. Hammer hadde skrevet utførlig om både norsk flora og fauna, og én av betingelsene for donasjonen var at disse arbeidene ble trykt og utgitt av Selskabet før midlene kunne brukes til annet. Dette ble et problem for Selskabet, som mente Hammers arbeid faglig sett ikke holdt mål, og det gikk lang tid før Selskabet syntes de hadde oppfylt donators betingelser og fritt kunne anvende pengene.

En stor hindring og begrensning for alt sosialt og vitenskapelig arbeid lå nå også i den vanskelige politiske situasjonen: krigen mot England fra 1807 til 1814, og så løsrivelsen fra Danmark og unionen med Sverige. Under biskop Bugges lederskap utkom ett bind *Skrifter*, og det først i 1817. Bindet var inndelt i hefter, og det første var høsten 1813 blitt trykt i København. Prisen per hefte var fem riksdaler, og 120 eksemplarer ble sendt til Trondheim.

Skrifter 1817 inneholder 14 artikler. De tre første omhandler arbeidet med nye statutter, et arbeid som frem til 1811 hadde foregått med sikte på å revitalisere Selskabet.⁴³ Bindet inneholder også annet stoff som etter 1814 synes foreldet: et brev fra prins Christian Frederik som sa seg villig til å være Selskabets nye preses, og et brev fra Frederik 6. som lovet en årlig støtte på 1000 riksdaler. De andre artiklene som også synes å ha ligget trykkeferdige i flere år, er mest av

⁴² P.O. Bugge (1764-1849) holdt hyppige og populære gudstjenester og bibellesninger i byens kirker for alle sosiale klasser, han ville forebygge fattigdom og umoral og stiftet spinneskole for jenter og håndverkskole for gutter. Men skoleseminaret som den forrige biskopen så møysommelig hadde stablet på bena, fikk ikke Bugges støtte.

⁴³ Statuttene fra 1811 åpnet for ekstraordinære medlemmer, dvs. personer som ville betale 10 riksdaler per år, eller 300 riksdaler for livslangt medlemskap. Dette førte til at 44 nye medlemmer i og nær Trondheim høsten 1811 ble valgt inn. Det var prester, offiserer, offentlige tjenestemenn, lokale handels- og forretningsmenn og ansatte ved katedralskolen og realskolen. Disse ekstraordinære medlemmene kunne være med å bestemme hvem som skulle premieres for «Vindskibelighed», men skulle ellers ikke blande seg i Selskabets vitenskapelige sysler, som på denne tiden stort sett var begrenset til innvalg av ordinære medlemmer. Villkårene for ordinært medlemskap var at søker vedla søknaden et vitenskapelig arbeid. En viktig statuttendring i 1811 var at biblioteket nå skulle stå åpnet også for kvinner.

topografisk og historisk art: om Nidaros, Byneset, Aukra, Melhus, Oppdal, Lofoten og Vesterålen, Røst og Værøy, Numedalen m.m. Det ble gitt plass til en historisk artikkel av Schøning, og bindet inneholder en biografisk artikkel om Christopher Hammer, Selskabets store donator. Denne artikkelen er forfattet av juristen Jørgen Mandix, og kaster et flatterende lys over Selskabets velgjører for slik å oppfylle én av betingelsene som var nedfelt i Hammers testament, nemlig en biografi over donator og hans legat.

Universitetet i Christiania får betydning for *Skrifter*

Etter at Norge i 1811 fikk et universitet, samlet mer og mer av landets vitenskapelige krefter seg naturlig nok rundt denne institusjonen. Selskabet i Trondheim stod ikke lenger alene om å fremme nasjonens vitenskapelige aktiviteter.

Selskabet, som overhodet ikke hadde deltatt i de politiske begivenhetene, reviderte statuttene i 1815 og tilpasset seg til den nye situasjonen uten problemer.⁴⁴ Stortinget bevilget 528 speciedaler til Selskabet, noe som tilsvarte de 100 riksdaler som tidligere kom fra København, og Karl Johan ga 100 speciedaler fra egen kasse. Hammers store donasjon var det fortsatt vanskelig å bruke pga. donators betingelser, og den store fondskapitalen ble brukt til lån, i de første årene etter 1814 var Selskabet byens største kredittinstitusjon.⁴⁵ Men i tillegg hadde Selskabet mottatt flere andre store pengegaver, og var i norsk sammenheng blitt en rik organisasjon. Selskabet var interessant for personer med vitenskapelige ambisjoner og behov for økonomisk støtte, og det ble også innledet et utstrakt samarbeid med forskere, lærere og miljøer som var knyttet til det nye universitetet. Mange av de nye professorene i Christiania ble innvalgt som

⁴⁴ Karl Johan gikk inn i rollen som kongelig beskytter under navn som protektor, og prins Oscar ble æresmedlem. Selskabets daglige leder, tidligere omtalt som visepreses, ble fra nå av kalt preses. I de nye statuttene ble bibliotekarens oppgaver og forvaltningen av fondsmidlene mer spesifisert, og Selskabets klasser redusert til to: klassen for de «philosophiske Videnskaber, Literaturen og de skjønne Kunster (hvorunder indfattes Granskning i det gamle Nordiske Sprog og Oldsaker», og klassen for de «mathematiske og physisk-oekonomiske Videnskaber (under hvilken henhører Alt, hva der har hensyn til Næringsbrug i Almindelighed, samt Landboe- og Konst-Flid i Særdeleshed)». Statuttene som ble vedtatt i 1815, stod helt til 1874.

⁴⁵ I de økonomiske krisetidene som nå fulgte, var det flere av byens handelshus som til 4% årlig rente lånte store summer fra Selskabet. Selskabets medlemmer fikk låne til 3,75 % rente. Selskabets utlånskapital var sju ganger større enn det byens første sparebank hadde da den startet opp i 1823.

medlemmer, og bibliotekets dubletter ble sendt til universitetsbiblioteket i hovedstaden. Selskabet brukte penger til vekst i eget biblioteket, men ga også bidrag til utgivelse av vitenskapelige skrifter.

Dette at Selskabet skulle støtte vitenskapen fremfor å være et Selskab utelukkende av og for vitenskapsmenn, ble ikke klart formulert verken i statutter eller protokoller. Likevel var det dette som skjedde gjennom konkrete vedtak, bevisst styring og av ytre nødvendighet.

Tanker og planer om å samle all vitenskapelig aktivitet til landets universitet, dukket stadig opp i toneangivende kretser. Og det nyetablerte universitetet i Christiania kunne sårt trenge midler til forskning, ennå var det på flere felt ikke så mye mer enn en fortsettelse av den høyere skolen, en undervisningsanstalt for kommende offentlige ansatte.

I to nummer av tidsskriftet *Budstikken*⁴⁶, utgitt i Christiania og hovedorgan for Selskabet for Norges Vel,⁴⁷ ble det høsten 1823 tatt kraftig til orde for å flytte Selskabet i Trondheim til Christiania. Det ble pekt på at så lenge Gunnerus levde beholdt Selskabet «en videnskabelig Tact», men nedgangen som så fulgte med den landbruksøkonomiske orienteringen, og så universitetets opprettelse i Christiania, hadde fullstendig revet grunnen vekk under organisasjonen i Trondheim. Christiania burde og måtte bli hovedstad for det vitenskapelige slik det også var det for det politiske. Det ville avgjort være en fordel for begge parter, og Norges vitenskapelighet hadde mye å vinne på om Selskabet ble flyttet til Christiania.⁴⁸

I denne kampen for å beholde Selskabet i Trondheim var det Selskabets nye preses, Christian Krohg⁴⁹, som maktet å balanserte synspunktene slik at

⁴⁶ *Budstikken* nr. 47 og 48, 1823.

⁴⁷ Selskabet for Norges Vel, etablert i Christiania ved årskiftet 1809-10, med formål å fremme kulturell og økonomisk forbedring i fedrelandet, var på samme måte som Selskabet i Trondheim opptatt av å forbedre jordbruket, fremme nye teknologier, øke avlingene og stimulere ny virksomhet.

⁴⁸ Artikkelen i *Budstikken* var skrevet av den omstridte danske historikeren Gustav Ludvig Baden, som en kort periode arbeidet i det norske Riksarkivet. Men bak Baden stod *Budstikkens* mektige redaktør Jens Christian Berg, og hans miljø. Berg var justitiarius, medlem av en rekke kommisjoner og utvalg, og hadde pga. sitt historiske virke vært medlem i Selskabet siden 1812. Redaktør Berg hadde forsynt artikkelen med noter der han minnet om at Gunnerus i 1773 planla å flytte Selskabet til Christiania *dersom* han var blitt biskop her, og at en flytting nå også ville kunne resultere i et fruktbart samarbeid med Selskabet for Norges Vel.

⁴⁹ Christian Krohg (1777-1828) var blitt valgt til Selskabets preses etter biskop Bugges avgang (og utmeldelse) i 1820. Krohg bodde på gården Munkvoll i Trondheim og hadde

Selskabet bevarte sin selvstendige rolle, og han gjorde det ved nettopp ved å styrke Selskabets *Skrifter*. Krohg mente Selskabet kunne og måtte bevise sin berettigelse gjennom vitenskapelig produksjon og publisering. Han ville trekke alle landets vitenskapelige krefter inn i et enda nærmere samarbeid med Selskabet, og han kontaktet flere av universitetets ledende menn for å be om vitenskapelige avhandlinger, eldre og nye, som kunne publiseres i Selskabets *Skrifter*. Greskprofessor Georg Sverdrup og matematikkprofessor Christopher Hansteen så vel som filosofiprofessor og statsråd Niels Treschow ble oppfordret til å bidra. Fra Hansteen ble det straks gitt løfte om en matematisk artikkel av den unge studenten Niels Henrik Abel. Et lokkemiddel for å få de beste til å skrive og publisere i Selskabets *Skrifter*, var å love rask og kort trykkingstid, for slik å «tilfredsstillte Fordringer, som Forfatterne, i denne Hastværkets Tidsalder, gjør om en hastig Expedition».⁵⁰

Det gikk fire år. Neste bind av Selskabets *Skrifter* utkom i 1827, det vil si et første hefte ble utgitt tre år tidligere, og for aller første gang ble *Skrifter* trykt i Trondheim. Bindet var sterkt matematisk orientert. Fredrich Christian Holberg Arentz bidro med to matematiske artikler, den ene om et geometrisk grunnlagsproblem (møtepunktet for parallelle linjer), men den store nyvinningen var Abels avhandling om transcendent funksjoner. Selv om Abel på dette tidspunkt ikke hadde den stjernestatus han senere skulle få, var han den nye nasjonen Norges mest lovende vitenskapsmann, og denne publikasjonen er en av hans sjeldne på norsk, og han ble samtidig innvalgt som medlem.

Et av de andre bidragene i dette bindet er en artikkel om Lofoten og Vesterålens fogderi, skrevet av prost Erik Andreas Colban, som i disse årene fikk pengestøtte fra Selskabet til oversettelser av gammeltestamentlige skrifter. En annen som fikk støtte til å drive vitenskap på Selskabets vegne, var prosten i Øst-Finnmark, Peter Vogelius Deinboll, som registrerte mange nye planter i sitt

bak seg en karriere som lærer og professor i lovkyndighet ved universitetet i København, før han i 1805 kom tilbake til Trondheim og tok til takke med en stilling som dommer i Stiftsoverretten. Han takket nei til å bli jussprofessor i Christiania, men ble høsten 1814 statsråd, og i en femårsperiode ledet han i tur og orden flere departement og han var statsråd i Stockholm. Han ble bedt om å lede det omfattende nye norske lovgivingsarbeidet, men satte da som vilkår at han måtte få bo og arbeide på Munkvoll. Han var Trondheims representant ved alle stortingene 1821–28, og fungerte både som stortingspresident, lagtingspresident og president i riksrettssaker. Landskjent ble han som formann i konstitusjonskomiteen som behandlet de kongelige grunnlovsforslagene som alle gikk ut på å utvide den kongelige myndighet. Krohg ble tillagt æren for at Grunnloven fra 1814 ble forsvart og lagt til grunn for den norske politikken.

⁵⁰ Krohg i brev til Selskabets direksjon, i DKNVS' arkiv.

distrikt og langt inn på russisk område. En tredje som ble støttet av Selskabet var den verdensberømte danske språkforskeren Rasmus Rask, som fikk 200 speciedaler for en avhandling om det samiske språk og dets slektskap med de asiatiske. Men verken Rask eller Deinboll publiserte i *Skrifter*.⁵¹

Med sine økonomiske midler ble Selskabet i stadig større grad en støttespiller til vitenskapelig aktivitet som det i utgangspunktet ikke selv igangsatte eller stod ansvarlig for. Og Selskabet bidro til trykking av bøker og avhandlinger som ikke var aktuelle for Selskabets egen skriftserie.⁵²

En hovedsak for Selskabet ble innsamling og publisering av norske middelalderdokumenter, samt en samling av Norges gamle lover. Dette var tanker og planer som var oppe både i universitetsmiljøet Christiania og blant dem som arbeidet for å opprette et museum og en naturalsamling i Bergen, også regjeringen så positivt på dette arbeidet. Det var preses Krohgs fortjeneste at denne nasjonale innsatsen langt på vei ble koordinert, og at Selskabet med sine penger på avgjørende måter kom til å støtte arbeidet.

Nærmest et forskningsråd

Krohgs linje om å knytte til seg landets ledende vitenskapsmenn og støtte vitenskapelig arbeid hvor den enn foregikk i landet, fikk bred tilslutning. I flere tiår skulle Selskabet nå nærmest fungere som et nasjonal forskningsråd. Det støttet en rekke vitenskapelige aktiviteter og utgivelser, men overlot sin egen publikasjon *Skrifter* mer eller mindre til tilfeldighetene.

Etter *Skrifter* 1827, kom neste bind først i 1843. Et første hefte til dette bindet var blitt trykt i 1829, og utgivelsen i 1843 skyldes i første rekke en vellykket teoretisk prisoppgave i Selskabets regi. Responser på slike oppgaver hadde tidligere som oftest uteblitt, men i 1839 fikk den tyske filosofen Arthur Schopenhauer Selskabets store gullmedalje for sin avhandling som svar på spørsmålet: «Kan Menneskets Frihed bevises (udledes) af dets Selvbevisthed?»

⁵¹ En annen som på Selskabets bekostning foretok studiereiser var major og antikvar Lorentz Klüwer. I årene 1815–17 registrerte han kulturminner i Innherad, Nord- og Sunnmøre, og resultatet ble bokverket *Norske Mindesmerker*, som han hadde ferdig i 1818, men pga. av trykkekostnader ble boken med 35 steintrykk først utgitt fem år senere, og da med direkte støtte fra Karl Johan.

⁵² Selskabets sekretær i disse årene (1825–31) var Broder Lysholm Knudtzon, som ved siden av sin forretningsvirksomhet også var en ivrig boksamler og hadde god kontakt med viktige litterære kretser i England, blant andre med Lord Byron. Knudtzon tok til orde for at Selskabet skulle utgi et folkeopplysende tidsskrift «bestemt for den mere dannede Deel af Publikum». Planen ble støttet av Krohg, men vant ellers liten gjengklang.

Oppgaven var blitt annonsert i svenske, danske og tyske aviser, og at Schopenhauer ble kåret som vinner bidro både til hans og *Skrifters* berømmelse. Avhandlingen (100 sider) ble trykt på tysk for at innholdet i sin kritikk av visse religiøse verdier ikke skulle vekke unødvendig anstøt. I samme *Skrifter* 1843 ble også en annen prisbelønnet avhandling trykt. Det var Harald Wergeland (dikterens yngre bror) som hadde besvart Selskabets oppgave om hvordan jorddyrkningen i Norge kunne forbedres.⁵³

Gjennom nye prisoppgaver prøvde Selskabet å ta opp temaer av nasjonal betydning (skolevesenet, fattigdomsproblemet, brennevinsbrenningen o.l.) Det kom også inn noen svar, men ingen ble trykt i *Skrifter*. I stedet støttet Selskabet utgivelsen av noen av de om lag 50 andre tidsskriftene som ble utgitt i Norge på den tiden, det gjaldt *Tidsskrift for den norske Personalhistorie, Nor og Norsk Universitets- og Skoleannaler*.

I denne perioden (1830-50) støttet Selskabet arbeidet, karrieren og utgivelsene til vitenskapsmenn som zoologen Michel Sars, geologen B.M. Keilhau, botanikeren M.N. Blytt, historikerene Rudolf Keyser og P.A Munch, språkforskeren C.A. Holmboe, og ikke minst viktig var den årlige støtten som i 1840-årene ble gitt til Ivar Aasen. Selskabet ble i denne perioden styrt av en samkjørt ledertroika: katedralskolerektor Fredrik Moltke Bugge (sønn til biskop Bugge) som preses, dommer og forfatter Conrad Nicolai Schwach som sekretær og sogneprest Fredrik Storm som visepreses. Men verken Bugge, som var en av landets fremste skolemenn med mange publikasjoner bak seg, eller Schwach, som var en svært produktiv forfatter, synes å ha sett på *Skrifter* som et avgjørende satsingsområde.

Skrifter 1843 inneholder i tillegg til Schopenhauers tyske avhandling, H. Wergelands prisbesvarelse, noen topografiske artikler og minnetaler. Preses F.M. Bugge lot trykke en tale han hadde holdt i forbindelse med kongens fødselsdag i 1838 om «den constitutionelle Statsform, betraktet i dets Forhold til Samfundets høiere Interesser».⁵⁴

⁵³ Selskabet syntes denne avhandlingen var et så viktig opplysningsskrift at de sendte den ut som særtrykk, den ble også trykt i tidsskriftet *Skillsings-Magazin*.

⁵⁴ I den innbitte kampen om skolereformer og dannelse som i disse årene utspant seg her i landet, ble Bugge en leder for den kretsen som ble kalt nyhumanister. Mot disse stod disse stod de såkalte realistene (med ledere som A.M. Schweigaard og Frederik Stang), som mente at moderne språk og naturfag burde få en enda større plass i skole og undervisning. Ved alle viktige «slag» om norsk skole og undervisning var det realistene som vant. Dette førte til en kløft mellom de ledende intellektuelle og politiske kretsene i Christiania og Selskabet i Trondheim. Selskabets vektlegging på nasjonal historie skulle vise seg å være

Et nytt bind *Skrifter* utkom i 1859. Det ble trykt i 300 eksemplarer og inneholder for det meste stoff som var basert på studier Selskabet hadde støttet. Ivar Aasen skrev om sin ordbok og grammatikk, D.C. Danielssen skrev om en zoologisk reise sommeren 1858, og Andreas Erlandsen skrev om teologer og lærere ved Trondheims Katedralskole og *Seminarium lapponicum*. Bindet inneholder også et arbeid C.N. Schwach 15 år tidligere hadde forfattet om Selskabets historie, samt en artikkel han hadde skrevet om temperaturmålinger i det Nordenfjeldske.⁵⁵

Selskabet sendte og byttet sine publikasjoner med skrifter utgitt av utenlandske vitenskapsselskap. Av opplaget på 300 eksemplarer gikk 18 til slike utenlandske selskaper og akademier, 30 eksemplarer gikk til abonnenter i Norge og resten var til salgs for medlemmer og andre interesserte. Til tross for at *Skrifter* utkom med så ujevne mellomrom, sendte The Royal Society i London sine årlige publikasjoner til Trondheim, det samme gjorde de lærde selskapene i Paris, Berlin, Amsterdam, Cherbourg, Uppsala, Stockholm, København.

Skrifter i en overgangstid

Med sin finansiering av vitenskapelig aktivitet opprettholdt Selskabet en sentral stilling i Norge. På mange måter kan en si at Selskabet som et slags nasjonalt forskningsråd gjenvant sin rolle som vitenskapelig selskap. Men i rollen som vitenskapelig støttespiller måtte Selskabet mer og mer søke råd fra personer i hovedstaden, der landets ekspertise på nær sagt alle vitenskapelige felter nå befant seg ved universitetet. De økonomiske ressursene Selskabet rådet over, kunne heller ikke holde tritt med en stadig mer aktiv stats finansiering av forskningsprosjekter. Det gamle forskeridealet – den kunnskapsrike og institusjonsuavhengige lærde – ble utover på 1800-tallet mer og erstattet av den fokuserte forskeren, spesialisten, som ønsket å bidra innen et smalt felt og som regel innenfor institusjonelle rammer.

Selskabet avviklet i 1848 den utstrakte premieringsvirksomheten som siden 1772 hadde vært en hovedaktivitet. Argumentet var at det ikke sømnet seg et vitenskapelig selskap å beskjeftige seg i husflid, jordbruk og småindustri på denne måten. Enda en stund fortsatte Selskabet å støtte forskning slik det ble drevet andre steder i landet,⁵⁶ og det ga stipend til forfattere uten at det ble

mer på linje med den nasjonsbyggende ideologien som ble tydeligere senere på 1800-tallet.

⁵⁵ Bindet består av to hefter, det første trykt i 1846.

⁵⁶ Andre vitenskapsmenn som fikk støtte: Nicolay Lund, Christian Lange, Rudolf Keyser, Daniel C. Danielssen, Sophus Bugge, Ludvig Daae.

forventet noen gjenytelser i form av artikler til *Skrifter*.⁵⁷ Noen av naturforskerne som fikk støtte, ble imidlertid flittige bidragsytere. Det gjaldt i fremste rekke botanikeren Johannes Norman⁵⁸ og geologen Karl Pettersen⁵⁹, begge bosatt i Tromsø. Støtten som ble gitt til disse, var avgjørende for deres virksomhet. I de tre neste bindene av *Skrifter*, 1868, 1870, 1874, som til sammen inneholder 13 artikler, står Norman og Pettersen bak 9. At hovedstaden nå også fikk et vitenskapsselskap med sin publikasjonserie, påvirket selvsagt også pågangen av stoff til *Skrifter*.⁶⁰

I 1870-årene ble Selskabets virksomhet lagt om. Det hang sammen både med de internasjonale trendene om et nytt forskerideal, og med at Selskabet nå fikk et dynamisk radarpar i konservatoren og zoologen Vilhelm Storm og arkeologen og konservatoren Karl Rygh.⁶¹ Disse to, som etter hvert også overtok de formelle lederposisjonene i Selskabet, drev gjennom en radikal endring og omskapte i realiteten Selskabet til et museum for det nordenfjellske Norge. Selskabets naturalsamlinger ble basis for forskning.⁶² Ved nye statutter i 1874 ble dette slått fast. Nye medlemmer skulle innvoterer på generalforsamlingen, men det var ingen krav om at de skulle være aktive vitenskapsmenn, og den tidligere inndelingen i en humanistisk og naturhistorisk klasse ble fjernet.

⁵⁷ Henrik Wergeland, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson og A.O. Vinje fikk arbeids- og reisestipend fra Selskabet.

⁵⁸ J. Norman ble som universitetsstipendiat i botanikk uenig med professor Frederik Schübeler om prioriteringer innen botanikkstudiet, og forlot universitetet. Etter studier i Tyskland ble han i 1860 utnevnt til forstmester i Troms og Finmark. Han drev omfattende botaniske studier, og hans vitenskapelige arbeid ble etter hvert ansett som så viktig at Stortinget i 1876, etter forslag fra flere universitetslærere, bevilget 1200 speciedaler årlig for at Norman «uafhængig af ethvert andet Arbeide at kunne bearbeide Norges arktiske Flora».

⁵⁹ K. Pettersen var utdannet bergkandidat ved Universitetet i 1849. Han kom inn i interne stridigheter mellom den ledende geologiprofessor Keilhau og den yngre Theodor Kjerulf, og vendte tilbake til sin hjemby Tromsø. Han arbeidet som adjunkt før han ble tollkasserer, han drev omfattende geologiske studier og innsamling av bergarter og mineraler, og ble primus motor for etableringen av et museum i Tromsø 1872.

⁶⁰ Videnskabs-Selskabet i Christiania ble stiftet i 1857, og startet året etter opp sin publikasjonserie *Forhandlinger*. Men professorene i Christiania betraktet fortsatt Selskabet i Trondheim som en mulig finansiell kilde for seg og sine studenter.

⁶¹ V. Storm (1835-1913) var sønn av Selskabets tidligere visepreses Fredrik Storm. K. Rygh (1839-1915) var bror til professor Oluf Rygh.

⁶² Et forbilde i dette arbeidet var utviklingen ved Bergen Museum, som langt på vei var blitt en vitenskapelig institusjon basert på sine naturhistoriske, antikvariske og kulturhistoriske samlinger.

For aktiviteten i Selskabet betydde dette et kraftig oppsving. På Kalvskinnet i Trondheim⁶³ ble nye bygninger reist for å gi plass til stadig voksende samlinger, utstillingene ble populære og museet en sentral institusjon i byen. Museumstanken var i pakt med tiden, for forskere så vel som for et interessert publikum. Den empirisk baserte vitenskapen dominerte, og den skapte behov for samlinger, museer, der studieobjektene fantes og var tilgjengelige. Vitenskapelige disipliner ble avhengige av at slike samlinger ble opprettholdt og videreutviklet.⁶⁴ Blanding av vitenskap og museum appellerte til et bredt publikum, skarer av folk strømmet til utstillingene.

Et resultat av dette oppsvinget og entusiasmen var også at *Skrifter* ble en årlig utgivelse, det skjedde fra og med 1878. I omfang er de årlige utgivelsene mellom 100 og 200 sider fordelt på flere hefter. De første årgangene ble dominert av de to lederskikkelsene Rygh og Storm, og deres rapporter og beretninger om sin forskning: Rygh om sine innsamlinger av arkeologisk materiale, Storm med sine marine studier i Trondheimsfjorden. Det innsamlede materialet ble utgangspunkt for videre studier, og godt besøkte utstillinger.

Et moderne museum var langt på vei det samme som en forskningsstasjon. Og det var dette Selskabet nå med alle midler satset på.⁶⁵ Rygh trålet hver sommer rundt i bygdene i Trøndelag, han samlet og skrev og rapporterte grundig om sitt arbeid og sine funn. Han satte ikke frem hypoteser eller teorier om den forhistoriske utviklingen i Norge, men la i sine artikler og årlige rapporter i *Skrifter* frem nøkterne fakta. Her ble Ryghs årsberetninger om sin virksomhet og samling faste innslag, på samme måte som Storms årsberetninger og hans «Bidrag til Kundskab om Trondhjemsfjordens Fauna».

En av dem som noen somre fulgte Rygh på hans reiser, var Ingvald Undset (Sigrid Undsets far, og senere en internasjonalt kjent arkeolog). Han debuterte som forfatter i *Skrifter* 1874 med en rapport om sin «antikvariske undersøgelsesreise» året før. En annen som kom inn i Selskabets arbeid via Ryghs innsamlingsarbeid var Theodor Petersen. Petersen skrev om arbeidet i Selskabets

⁶³ Naturalsamlingene helt tilbake til Gunnerus' tid ble selvsagt et rikt og kjærkommet reservoar, selv om samlingen opp gjennom årene verken var godt supplert eller vedlikeholdt.

⁶⁴ Slike ønsker og idealer ga opphav til mange store og elegante museumsbygg ute i Europa, for eksempel i London, Amsterdam, Wien, Stockholm. I Norge ble det foruten i Trondheim, Bergen og Christiania etablert museum i Tromsø (1872) og i Stavanger (1877).

⁶⁵ Rygh fikk også stor støtte fra Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring (stiftet i 1844). Senere ble også Thronhjems Brændevissamlag en viktig bidragsyter.

Skrifter, 1900, og det åpnet for hans deltakelse i de ledende arkeologiske fagmiljøene i Europa.⁶⁶

Selskabet satte seg også fore å ordne sin store plantesamling, og ga oppdraget til botanikeren Ove Dahl. Han begynte samtidig å ordne Gunnerus' brev og dagbøker. Dette materialet ble utgitt i *Skrifter* over en årrekke, fra 1890 til 1910, og er et viktig kildeskrift til kunnskapen om botanikkens første historie i Norge.⁶⁷

Den som flittigst brukte *Skrifter* i disse årene, og fikk internasjonal berømmelse, var marinbotanikeren Mikael Heggelund Foslie. I sine mange skrifter skildret Foslie i alt over 240 nye algearter, han ble en sentral figur i et ledende nordisk miljø innen algeforskning,⁶⁸ og han gjorde algeforskning til et sentralt studiefelt i Trondheim.

Interessen for det maritime forskningsfeltet lå i tiden, og Selskabet satset på dette ved å inngå et utstrakt samarbeid med den Biologiske Forskningsstasjonen, som kom i drift i Trondheim i 1900.⁶⁹ Den første bestyreren ved stasjonen, zoologen Knut Dahl, skapte med en artikkel i *Skrifter* 1898 en heftig debatt, som spredte seg til hissige innlegg i Adresseavisen. Dahl hevdet at ikke fantes noe empirisk vitenskapelig grunnlag for å anta at det eksisterte lokale fiskestammer i Trondheimsfjorden, og at fangstene derfor ikke ville øke ved for eksempel å sette ut kunstig klekket yngel. Etterfølgeren i stillingen ved den biologiske stasjonen, Gustaf Swenander, publiserte så flere avhandlinger i *Skrifter*, der han mente å ha grunnlag godt nok til å hevde at Trondheimsfjorden var et tilstrekkelig stort nok system for å sikre en lokal rekruttering.

Ellers knyttet Selskabet og den biologiske stasjonen til seg flere forskere som gjennom sine publikasjoner i *Skrifter* vant internasjonalt ry. Det gjaldt i første rekke mosespesialisten Ingebrigt Hagen, men også zoologen Ole Nordgård. Samtidig stod Selskabet overfor et nytt veivalg: Skulle Selskabet prioritere utviklingen av et moderne og internasjonalt forskningsinstitutt, eller bli et mer rendyrket museum til opplysning og kunnskap for den lokale befolkning? Svaret

⁶⁶ T. Petersen var Ryghs assistent i flere somre fra 1897, og deltok fra 1900 i det banebrytende tverrvitenskapelige boplass-utgravningsprosjektet i Manglemosen på Sjælland.

⁶⁷ I tillegg til *Skrifter* utgav Selskabet i 1897 et festskrift i anledning Trondheim bys 900 årsjubileum.

⁶⁸ Den første i dette forskermiljøet var svensken Veit Wittrock, professor ved Bergianska Trädgården og Riksmusset i Stockholm.

⁶⁹ Selskabet for norske Fiskeriers Fremme, stiftet i 1879, etablerte forskningsstasjoner med formål å fremme fiskeriene. Stasjonen i Trondheim var den tredje, tidligere var det etablert slike i Puddefjorden ved Bergen og i Drøbak ved Oslofjorden.

ble en klar prioritering av Selskabet som museum. Ved statuttendringer i 1903 ble dette gjort tydelig ved å tilføye «Trondhjems Museum» i parentes bak det gamle navnet. Nå het det altså Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab (Trondhjems Museum).

Selskabets deling i 1926, og et større fokus på *Skrifter*

Statuttene i 1903 slo også fast at Selskabet skulle være en regulær medlemsorganisasjon der enhver som ønsket å være medlem, kunne bli medlem ved å betale en fastsatt årsavgift. Selskabet var blitt et vitenskapelig museum med museumsvenner.⁷⁰ Den forskningsaktiviteten som fremdeles foregikk, var mer å likne med en avdeling enn et vitenskapelig selskap, og den hadde fortsatt *Skrifter* som sin publiseringskanal.⁷¹

En ny utfordring både for Selskab og *Skrifter* ble det da Norges Tekniske Høiskole (NTH) begynte sin undervisning høsten 1910. Et helt nytt vitenskapelig miljø kom til byen, og ønsket om et samlingssted for faglige foredrag og diskusjoner, noe i retning av et vitenskapelig selskap, ble raskt formulert av flere fremstående professorer ved høyskolen.⁷² De ønsket seg en revitalisering av virksomheten, og at det burde gjøres i tråd med Selskabets æverdige tradisjoner tilbake til Gunnerus' tid. Ønsket ble i første omgang bryskt avvist, de nye tekniske professorene ble av mange i Selskabet betraktet som inntrengere og nykommere.

Vyene om et bedre og mer aktuelt vitenskapsselskap sett opp mot det praktiske konserverende arbeidet forbundet med å drive et museum, førte til store spenninger innad i Selskabet. Og det preget hele virksomheten frem til 1926.⁷³ Da ble Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab delt, og fremstod som en slags tvillinginstitusjon med hvert sitt styre. Den ene institusjonen – biblioteket, museet og de renommerte forskningsavdelingene på Kalvskinnets – disponerte over alle Selskabets fond, legater og eiendommer. Virksomheten her fortsatte stort sett

⁷⁰ Bak disse statuttendringene stod i første rekke konservatorene Rygh, Storm og Foslie.

⁷¹ Selskabet stod også bak noen andre publikasjoner. Til sitt 150-Årsjubileum i 1910 utga det to skrifter: Det første var et hittil upublisert manuskript der Gerhard Schøning rapporterte fra sine reiser i det nordenfjelske i årene 1773–75. (Trondhjems Sparebank støttet utgivelsen med 3000 kroner.) Det andre skriftet var en historisk fremstilling av Selskabets 150 år, skrevet av Selskabets sekretær Jonas Richter.

⁷² De to som tydeligst målbar tanken om et slikt selskap var professorene Johan Herman Lie Vogt og Sem Sæland.

⁷³ Selskabets rolle i byens voksende vitenskapelige miljø ble ikke lettere etter at Norges lærerhøgskole ble opprettet i 1922.

som før med fokus på den regionale arkeologi og historie, og museet forble en kjent og kjær institusjon for byenes borgere og oppvoksende slekt. Ved siden av denne museumsinstitusjonen fortsatte så Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab som et rent vitenskapsselskap. Og her skulle medlemmer foreslås, vurderes og innvelges i en humanistisk og en naturvitenskapelig klasse. Høy standard med hensyn til forskningsaktivitet var avgjørende.⁷⁴

Det eneste som dette nye Selskabet fikk med seg fra det gamle, var navnet, de to seglene og retten til å føre publikasjonsserien *Skrifter* videre. Det ene seglet som ble gitt ved den kongelige godkjenningen i 1767, ble nå brukt på forsiden av alle Selskabets publikasjoner. Det er seglet med grantreet og mottoet *Æmula Lauri*.⁷⁵

Første preses i det nye Selskabet ble medisineren Halfdan Bryn,⁷⁶ og hans fremste oppgave som preses ble å ivareta det mer eksklusive nye Selskabets kontakt med byens øvrige kulturliv og fremfor alt med Museet. Det ble Selskabets valgte sekretær, fra nå av kalt generalsekretær, Sigval Schmidt-Nielsen, professor i teknisk og organisk kjemi, som ble krumtapp i arbeidet med å finne Selskabets nye rolle.⁷⁷

Det nye Selskabet trengte penger til aktiviteter, møter og ikke minst til publikasjoner, men stod ved oppstarten i 1926 uten noe budsjett. Det ble samlet inn midler fra medlemmene, det statlige Pengelotteriet bidro med 25 000 kroner, og det ble opprettet en ny medlemskategori, såkalte donerende medlemmer, som gav betydelige pengesummer.⁷⁸

⁷⁴ Åtte personer i Trondheim som allerede var medlemmer i hovedstadens vitenskapsselskap, fra 1925 kalt Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, fikk til oppgave å velge grunnstammen i det nye Selskabet i Trondheim. Ved oppstarten i 1926 var det til sammen 39 medlemmer fordelt på 25 i en naturvitenskapelig klasse og 14 i en humanistisk klasse.

⁷⁵ Seglet (se fotnote 16) ble første gang brukt på *Skrifter* 1927.

⁷⁶ H. Bryn (1864-1933) født og oppvokst i Trondheim, var en internasjonalt anerkjent forsker innen fysisk antropologi.

⁷⁷ S. Schmidt-Nielsen (1877-1956) fungerte som Selskabets dynamiske generalsekretær i 20 år.

⁷⁸ Det første bidraget på 5000 kroner kom fra Johan E. Sande, en direktør som Schmidt-Nielsen kjente fra sin tid i Stockholm, det neste (10 000 kroner) kom fra konsul og rittmester C.A. Knudtzons Fond. Viktigst var kanskje kontakten Schmidt-Nielsen etablerte med hvalfangerindustrien og den gavmilde donatoren Lars Christensen, som også ga penger (10 000 kroner) for at Selskabet gjennom et medaljefond kunne prise fremstående vitenskapelige arbeider.

Skrifter fortsatte som før med faglige avhandlinger, og i tillegg ble det nå startet en nye skriftserie kalt *Forhandlinger*, som utkom første gang i 1929. Denne serien var mindre formell og inneholdt kortere artikler og referat fra taler og møter. Ikke noe enkeltbidrag i *Forhandlinger* måtte overstige fem sider. I større grad enn ved *Skrifter* var det generalsekretæren alene som redigerte *Forhandlinger*, men de to publikasjonene synes mer og mer å bli omhandlet under ett.⁷⁹

Hovedaktiviteten i Selskabet dreide seg om disse to skriftseriene. Flertallet av artiklene ble skrevet av Selskabets medlemmer, som i følge statuttene også hadde en fortrinnsrett til å publisere i publikasjonene. Den årlige utgivelsen av *Skrifter* på godt over 300 sider inneholder som regel åtte-ni avhandlinger, fordelt på like mange hefter. Diskusjon og vurdering av kommende artikler til *Skrifter* skjedde på Selskabets møter, som regel var det seks-syv slike møter per år og som oftest felles for de to klassene.⁸⁰ *Forhandlinger* inneholdt årlig et 50-talls innlegg.

Det meste av Selskabets inntekter gikk også til disse publikasjonene. Halvparten av Selskabets budsjett i 1930-årene var utgifter til *Skrifter*, en fjerdedel gikk til *Forhandlinger*. I 1939 hadde det nye Selskabet opparbeidet seg en fondskapital på 380 000 kroner, samt et årlig tilskudd fra regjeringen og Pengelotteriet. Dette gjorde at Selskabet kunne operere med et årsbudsjett på cirka 20 000 kroner, halvparten ble altså brukt til utgivelsen av *Skrifter*. Ingen ble lønnet for sine tillitsverv i Selskabet, og ingen ble honorert for artikler.

I årene fra 1926 til 1946 ble det i *Skrifter* publisert 135 avhandlinger av 110 ulike forfattere, til sammen 6448 sider. I *Forhandlinger* ble det i samme tidsrom publisert 917 rapporter og mindre artikler skrevet av 211 ulike forfattere, til sammen 4621 sider.⁸¹ De fleste artiklene kom fra professorer ved NTH og dreier seg om de teknologiske vitenskapene, men også personer og fag knyttet til de to andre vitenskapelige institusjonene i Trondheim, Lærrehøgskolen og Museet, er godt representert med fokus på naturhistorie og arkeologi.

⁷⁹ Selskabets segl (*Æmula Lauri* og grantreet) blir også brukt på forsiden av *Forhandlinger*. Selskabets styre eller direksjon bestod foruten preses og generalsekretær av visepreses, kasserer og formennene i de to klassene.

⁸⁰ Møtene som ble (og fremdeles blir) holdt i Katedralskolens festsal, bestod også av foredrag eller presentasjon av vitenskapelige studier og funn. Disse ble så etterfulgt av separate møter med interne saker, som oftest om nominasjon av nye medlemmer. I tillegg til disse samlingene kom den årlige høytidsdagen 26. februar med Gunnerusforedrag, minnetaler, prisutdelinger og fest.

⁸¹ Tallene fra Schmidt-Nielsen i *Forhandlinger*, nr.10, 1946.

Et endret syn på vitenskap og forskning

Under krigen (1940-45) fortsatte utgivelsene av *Skrifter* og *Forhandlinger* til papirmangelen i 1942 begrenset virksomheten. Krigen medførte store endringer i synet på vitenskap, og måten forskning ble organisert og offentliggjort på. Verdien av vitenskap og forskning var blitt synlig for alle. Både nasjonalt og internasjonalt var troen befestet på at offentlig finansiert vitenskap var avgjørende viktig. Regjeringene i vestlige land ønsket økt forskning, men samtidig også bedre kontroll på støtte og strategi for denne aktiviteten. Forskningsområder som fremmet vekst og utvikling i den nasjonale økonomien og i det nasjonale forsvaret ble prioritert. I dette arbeidet søkte regjeringene i liten grad råd hos de etablerte vitenskapsakademiene og selskapene, men etablerte i stedet ulike forskningsråd for vitenskap og teknologi.⁸²

De nye forskningsrådene underminerte funksjonen av de eksisterende vitenskapsakademier og selskaper. Slik var det både i Oslo og i Trondheim,⁸³ på samme måte som i alle vestlige land. Et vitenskapsakademi eller selskap var basert på at det var få utvalgte, en elite, som kunne bestemme over begrensede ressurser, og slik fortelle hva som var god forskning og fortjente støtte. Men nå var det ikke lenger utelukkende kvaliteten på forskningen som skulle stå i høysetet, men like mye, om ikke mer, forskningsområdet. Forskning som fremmet velstand og fremgang, stod i statlig omdømme opplagt høyere i kurs enn den frie grunnforskningen.

Selv om det syntes klart at noen vitenskaper var mer nyttige enn andre, ble forskning og vitenskap generelt satt høyt på den politiske dagsordenen. Selskabet fikk i tiårene etter krigen solid støtte til sine årlige utgivelser av *Forhandlinger* og *Skrifter* fra Norges allmennvitenskapelige forskningsråd.

Etableringen av de ulike forskningsrådene spilte overalt en avgjørende rolle for de vitenskapelige akademiene og selskapenes status og virkekrets. For Selskabet i Trondheim skulle utbyggingen av universitetene og høyskolene i 1960- og 70 årene også få store ringvirkninger. En kompliserende faktor i arbeidet ble forholdet mellom de to tvillinginstitusjonene, som Selskabet etter delingen i 1926 bestod av. Ved Selskabets 200 års jubileum i 1960, stod de to

⁸² Med statlige midler ble Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd opprettet i 1946, samme år ble Forsvarets forskningsinstitutt grunnlagt. I de neste årene ble det etablert institutt for atomforskning, institutt for landbruksforskning og Norges allmennvitenskapelige forskningsråd i 1949.

⁸³ Krigen hadde brakt NTH i Trondheim til fronten for nasjonal kunnskapspolitikk, og flere av professorene blant Selskabets medlemmer ble rekruttert til styrer og utvalg i statlig regi.

institusjonene sammen om en storstilt feiring og utgivelse av et omfattende tobindsverk om Selskabets historie, skrevet av professor Hans Midbøe. Det ble også utgitt en beretning⁸⁴ med fyldige referater om hva som skjedde under jubileet. De fleste festtalene ble trykt i *Forhandlingler*.

På mange måter var det en organisk utvikling som gjorde at staten i 1984 overtok biblioteket, bygningene og alle museumsamlingene på Kalvskinnet og gjorde det til en del av universitetet. Det som skjedde var i pakt med generelle utviklingstrekk i norsk undervisnings- og forskningspolitikk, men i Trondheim ble det flere taudragninger og tumulter før universitetet under navnet NTNU ble en realitet i 1996.

Et tilbakevendende ønske om å utvide antall plasser i Selskabet i takt med økningen av det vitenskapelige miljøet i byen, førte til statuttendringer i 1974 og 1989.⁸⁵ Ved denne siste endringen ble punktet om medlemmenes fortrinnsrett til å publisere sine arbeider i *Skrifter* og *Forhandlinger*, fjernet. Disse to årvisse publikasjonene utgjorde fremdeles de to største utgiftspostene i driftsbudsjettet. Avkastning fra egne fond var ikke nok, og utgivelsene ble sikret gjennom offentlig støtte. For å få endene til å møtes måtte Selskabet likevel la annonsører få slippe til i publikasjonene.⁸⁶

Selskabet var til tross for offentlig støtte, en uavhengig vitenskapelig institusjon, men med sterkt begrensede økonomiske ressurser. De seks-syv årlige medlemsmøtene med foredrag var fremdeles kjerneaktiviteten i Selskabets liv og virke. Temaene spente vidt for at medlemmene et stykke på vei skulle kunne holde seg orientert om vitenskapelig forskning på et bredt felt. Presentasjon av avhandlinger som var innkommet med tanke på trykking i *Skrifter*, ble det i praksis færre av fra 1970-årene og utover. Men *Skrifter* med sine årlige hefter, var hovedaktiviteten i Selskabets indre liv så vel som Selskabets ansikt utad, og det som profilerte den vitenskapelige aktiviteten.

Det var ellers ingen mangel på innsendt stoff til *Skrifter* og *Forhandlinger*. Fra krigsårene og fremover hadde hovedvekten av materialet ligget innen de naturvitenskapelige fagene. Særlig var norske matematikere flittige bidragsytere. Atle Selberg og Thoralf Skolem, som begge var verdensberømte matematikere,

⁸⁴ *Beretning om tohundreårsjubileet 6te til 8de mai 1960*, 40 sider, redigert av Ole Peder Arvesen og Olav Gjærevoll. Flere av foredragene ble trykt i *Forhandlinger*. Til jubileet ble også *Matrikkel 1760–1960* presentert, en oversikt der alle Selskabets medlemmer ble nevnt med korte biografiske opplysninger, i alt er nærmere 2000 personer. Dette arbeidet er utført av Olaus Dons Schmidt.

⁸⁵ Statuttene var også blitt endret i 1951 og 1962.

⁸⁶ Vedtatt på styremøte 2.6.1983.

publiserte flere avhandlinger i *Skrifter*. Og matematikere som Axel Thue, Ernst Selmer, Viggo Brun m.fl. fulgte opp. Den tyske matematikeren Werner Romborg, som en tid var professor i Trondheim, publiserte en skjellsettende avhandling i *Forhandlinger*. Fag som fysikk, kjemi, geologi og biologi var også godt representert. Men mens den sterke matematiske tradisjonen holdt seg, avtok antallet artikler innen de andre naturvitenskapelige fagene til fordel for humaniora og samfunnsfag. Dette medførte også flere artikler skrevet på norsk, engelsk og tysk dominerte i de naturvitenskapelige artiklene.

Ved statuttendringer i 2002 ble det vanskelige tvillingforholdet avviklet. Selskabet fremstod som en enhetlig organisasjon med ett styre, som fikk råderett over alle fondsmidlene som de to tvillinginstitusjonene tidligere forvaltet hver for seg. Navnene på de to institusjonene ble også mer like: DKNVS Akademi og DKNVS Stiftelse. Akademiet er fortsatt en organisasjon der bare vitenskapelige fortjenester kvalifiserer til medlemskap.⁸⁷ Fra og med 2004 ble *Forhandlinger* omdøpt til *Årbok*.⁸⁸

Skrifter fortsatte som før og har, som den alltid har hatt, sin sterke forankring i grunnforskningen. Alle disipliner som er representert innen Selskabets humanistiske og naturvitenskapelige klasser, skal kunne være representert i skriftserien. Emnene for de ulike artiklene spenner derfor fra naturvitenskap i videste forstand til matematiske fag, teknologi, samfunnsvitenskap, teologi, filosofi, historie, litteratur, språkvitenskap og kunst. Styret⁸⁹ representert ved generalsekretæren mottar artiklene og leder det videre redaksjonelle arbeidet.

I det nasjonale systemet for forskningsdokumentasjon (Frida / Norsk vitenskapsindeks) som er etablert i 2006, ble vitenskapelige publikasjoner delt i to poeng givende nivåer. *Skrifter* er her rangert på nivå 1, noe som innebærer en svekkelse av skriftseriens faglige tyngde.

Skrifter, registre og kataloger

I åtte utgitte kataloger er samtlige avhandlinger i *Skrifter* registrert. Den første katalogen laget av Brynjulf Schmidtnielsen kom ut i 1912, og dekker årene fra

⁸⁷ Det maksimale medlemstallet, fordelt på en naturvitenskapelig og en humanistisk klasse, er 400, men da medregnes ikke personer over 70 år. Akademiet har også utenlandske medlemmer, æresmedlemmer og såkalte assosierte medlemmer, tidlige kalt donerende medlemmer.

⁸⁸ Dvs. skriftserien *Forhandlinger* strekker seg fra 1929 til 2003.

⁸⁹ Styret består av preses, visepreses, de to klasselederne samt tre offentlig utnevnte representanter. De fire førstnevnte er valgt av akademimedlemmene.

1760 til og med 1910. Katalogen har et systematisk register der avhandlingene blir inndelt i 16 vitenskapelige emneområder. Disse er, med antall publikasjoner angitt i parentes:

Teologi, kirkehistorie, filosofi (14), Språkvitenskap (9), Arkeologi, antropologi, numismatikk (60), Geografi, topografi (17), Historie, personalhistorie (24), Naturvitenskap i almindelighet (4), Zoologi (82), Fiskeri, fjord- og havundersøkelser (10), Botanikk (74), Geologi, mineralogi, bjergværksdrift (17), Astronomi, fysikk, mekanikk, kjemi (15), Matematikk (9), Meteorologi (7), Økonomi (15), Andre vitenskaper (6), Selskapets administrasjon og historie (19).⁹⁰ Over 200 forfattere har bidratt til disse i alt 382 avhandlingene.

En katalog utarbeidet av Olav Flo dekker utgivelsene fra 1911 til 1925.⁹¹ Denne inneholder alfabetisk indeks over forfattere og deres avhandlinger. I alt 105 avhandlinger ble publisert i denne perioden, og de er skrevet av 36 ulike forfattere. Hver årgang består av mellom 2 og 15 hefter, utgitt separat, innen emner som antropologi, arkeologi, filosofi, folkeminnekunnskap, religionshistorie, anatomi, antropologi, botanikk, fiskerier, geofysikk, geologi, zoologi, økologi.

To kataloger, begge utarbeidet av John Ansteinson, dekker henholdsvis perioden 1926-36 og 1937-46. Her blir ved siden av *Skrifter* også alle artiklene publisert i Selskabets *Forhandlinger* registret. Katalogene omfatter alfabetisk forfatterliste, og emnene er ordnet etter det internasjonale desimalsystemet, dvs: Filosofi, Religion og kirke, Sociologi og økonomi, Sprogvitenskap, Matematikk, Astronomi, Fysikk og mekanikk, Kjemi, Teoretisk og fysikalsk kjemi, Geologi, Paleontologi-paleobotanikk, Biologi, Botanikk, Zoologi, Lægevitenskap med fysiologi, Teknikk, Landbruk, Drifts- og kommunikasjonsteknikk, Kjemisk teknologi, Kunst og arkitektur, Litteratur, Historie, Biografi. Som nevnt ovenfor inneholder *Skrifter* i denne perioden 135 avhandlinger (skrevet av 110 ulike forfattere), mens *Forhandlinger* har 917 mindre artikler og rapporter (forfattet av 211 ulike forfattere).

Tre kataloger utarbeidet av Knut Thalberg tar for seg *Forhandlinger* og *Skrifter* 1947-1956, *Forhandlinger* og *Skrifter* 1957-1966, og *Forhandlinger* og *Skrifter* 1967-1976. Katalogene inneholder alfabetisk forfatterliste, og den systematiske

⁹⁰ Katalogen inneholder også en oversikt over andre skrifter utgitt av Selskabet, samt skrifter som omhandler Selskabets virksomhet og samlinger, administrasjon og historie.

⁹¹ Denne katalogen ble publisert i 1977.

innholdsoversikten er ordnet etter UDK (Universelle Decimal Klassifikasjon), dvs. etter emnene: Allment, Filosofi, Religion- teologi, Undervisning, Matematikk, Astronomi- geodesi, Fysikk, Kjemi, Geologi, Biologi-arkeologi, Botanikk, Zoologi, Medisin, Teknikk og industri, Teknisk kjemi, Kunst, Arkitektur, Kunsthåndverk, Litteratur, Geografi-historie, Biografi. De tre katalogene dekker altså 30 år, og i den første tiårs-perioden har 146 forfatter bidratt med til sammen 44 avhandlinger i *Skrifter* og 393 artikler i *Forhandlinger*. I den andre tiårs-perioden har 191 forfatter bidratt med til sammen 61 avhandlinger i *Skrifter* og 244 i *Forhandlinger*, og i tiårs-perioden mellom 1967 og 1976 har 154 forfattere bidratt med til sammen 90 avhandlinger i *Skrifter* og 95 artikler i *Forhandlinger*.

Forhandlinger og *Skrifter* 1977-2001 er utarbeidet av Monica Aase. Denne inneholder indeks etter forfatter og indeks etter 40 like fagområder. I alt har 280 ulike forfattere i denne perioden bidratt med til sammen 470 artikler og avhandlinger, 136 av disse er trykt i *Skrifter*.

Disse katalogene er digitalisert og tilgjengelig via DKNVS' hjemmeside: dknvsjubileum2010.no. Digitalisert og tilgjengelig samme sted er også alle *Skrifter* fra 1761 til 1920, samt *Skrifter* 2010-2011.